

ابوریحان بیرونی

آزادمرد و اندیشمند

نوشته

یونس کرامتی

شرکت سهامی کتابهای جیبی

تهران، ۱۳۸۵

کرامتی، یونس، ۱۳۴۹ -

ابوریحان بیرونی: آزاد مرد اندیشمند / نوشته یونس کرامتی. - تهران:

امیر کبیر، کتابهای جیبی، ۱۳۸۵.

ISBN 964 - 303 - 054 - 7

۲۲۷ ص: ۱۷۸۱۱ م. م.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. [۲۰۷] - ۲۱۹.

نمایه.

۱. ابوریحان بیرونی، محمد بن احمد، ۳۶۲ - ۴۴۰ ق. - سرگذشتنامه. الف.

عنوان.

۵۱۰ / ۹۲

۴ ک ۲ الف / QA۲۹

۲۷۹۵ - ۸۵ م

کتابخانه ملی ایران

شرکت سهامی کتابهای جیبی

با همکاری مؤسسه انتشارات امیرکبیر

ابوریحان بیرونی آزاد مرد و اندیشمند

تألیف: یونس کرامتی

چاپ اول: ۱۳۸۵

چاپ و صحافی: چاپخانه سپهر، تهران

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۷ - ۰۵۴ - ۳۰۳ - ۹۶۴ - ISBN 964 - 303 - 054 - 7

مؤسسه انتشارات امیرکبیر تهران، میدان استقلال

WWW.AMIR-KABIR.COM

فهرست

- دیباجه : تاریخ نگاری علم، ضرورتی فراموش شده..... ۷
- لزوم توجه به پژوهش در زمینه تاریخ علم ایران و اسلام..... ۷
- پژوهش‌های ایرانیان در زمینه تاریخ علم ایران و اسلام..... ۹
- موضوع کتاب حاضر ۱۰
- چند نشانه اختصاری..... ۱۲
- گفتار نخست : زادگاه ابوریحان..... ۱۵
- مقدمه..... ۱۵
- سرزمین خوارزم..... ۱۸
- شهرهای مهم خوارزم..... ۲۱
- کات ۲۳
- گرجانج..... ۲۵

- گفتار دوم : ایران در سده‌های ۳ تا ۵ قمری ۲۹
- مقدمه ۳۰
- نقش دولت‌مردان ایرانی در توجه خلفا به علوم ۳۱
- طاهریان ۳۲
- صفاریان ۳۴
- سامانیان ۳۵
- خوارزم‌شاهیان آل عراق ۳۷
- خوارزم‌شاهیان آل مأمون ۳۹
- آل بویه ۴۵
- آل زیار ۴۷
- غزنویان ۴۸
- گفتار سوم : زندگی‌نامه و کارنامه علمی ابوریحان ۵۳
- تولد ابوریحان ۵۴
- تحصیلات مقدماتی و نخستین فعالیت‌های علمی ۵۷
- گریز از زادگاه و سفر به شهرهای مختلف ۵۹
- اقامت در جرجان و تألیف الآثار الباقیه ۶۶
- بازگشت به خوارزم ۶۸

- تیره‌روزی‌های ابوریحان در دربار محمود غزنوی..... ۷۳
- بیرونی در دربار جانشینان محمود..... ۸۲
- آخرین اثر ابوریحان و درگذشت او..... ۸۵
- گفتار چهارم: شخصیت علمی و اخلاقی ابوریحان..... ۹۱
- دیدگاه پژوهشگران تاریخ علم درباره ابوریحان..... ۹۲
- شیوه پژوهش و تجربه‌گرایی و ابوریحان..... ۹۶
- توجه به جنبه‌های آموزشی علوم..... ۱۰۰
- پژوهش‌های بیرونی در تاریخ علم..... ۱۰۴
- ابوریحان و باور به احکام نجوم..... ۱۰۶
- برخی سخنان ابوریحان..... ۱۱۱
- تأثیر ابوریحان بر دانشمندان بعدی..... ۱۱۲
- گفتار پنجم: استخراج الاوتارفی الدائرة..... ۱۱۵
- آثار بیرونی درباره محاسبه و ترها..... ۱۱۵
- اهمیت کتاب..... ۱۱۸
- موضوع کتاب..... ۱۲۲
- چاپ‌ها و ترجمه‌های مختلف این اثر..... ۱۲۳
- گفتار ششم: استیعاب الوجوه الممكنة فی صنعة الاضطراب..... ۱۲۷

- ۱۲۷..... چگونگی تألیف کتاب
- ۱۳۰..... موضوعات کتاب
- ۱۳۱..... اسطراب زورقی و نظریه گردش وضعی زمین
- ۱۳۴..... دست‌نوشته‌ها، چاپ متن عربی و ترجمه‌های اروپایی
- ۱۳۵..... گفتار هفتم: *افراد المقال فی امر الظلال*
- ۱۳۵..... نام اثر و معنی آن
- ۱۳۶..... مآخذ افراد المقال
- ۱۳۷..... انتقادات بیرونی از ارسطو و دانشمندان دیگر
- ۱۴۰..... رد نظریه ارسطو با تکیه بر آزمایشی جالب
- ۱۴۴..... چاپ متن عربی و ترجمه و شرح انگلیسی کتاب
- ۱۴۵..... گفتار هشتم: *تحدید نهایات الاماکن*
- ۱۴۶..... موضوع کتاب
- ۱۵۱..... دست نویس، چاپ‌ها و ترجمه‌ها و شرح انگلیسی
- ۱۵۳..... گفتار نهم: *تسطیح الصور و تبطیح الکور*
- ۱۵۳..... موضوع کتاب و ارتباط آن با *الأثار الباقية*
- ۱۵۵..... منابع کتاب
- ۱۵۵..... ساختار و مطالب کتاب

- تصویر مخروطی ۱۵۷
- تصویر استوانی ۱۵۷
- تصویر در اسطرلاب مبطح ۱۵۸
- چاپ‌ها، ترجمه‌ها و شرح‌های این اثر ۱۵۸
- گفتار دهم: *التفهیم لاوائل صناعة التنجیم* ۱۶۱
- انگیزه ابوریحان در تألیف این کتاب ۱۶۱
- شیوه نگارش این اثر ۱۶۲
- بحثی درباره زبان تألیف *التفهیم* ۱۶۳
- مباحث کتاب ۱۶۵
- باب نخستین در هندسه ۱۶۵
- باب دوم در شمار ۱۶۸
- باب سوم در کیهان‌شناسی ۱۷۰
- باب چهارم در اسطرلاب ۱۷۰
- باب پنجم در احکام نجوم ۱۷۱
- اشارات دانشمندان دوره اسلامی به *التفهیم* ۱۷۱
- چاپ‌ها و ترجمه‌های *التفهیم* ۱۷۸
- گفتار یازدهم: *الجماهر فی الجواهر* ۱۷۹

مقدمه.....	۱۷۹
اهمیت کتاب.....	۱۸۰
ماخذ کتاب.....	۱۸۲
موضوعات کتاب.....	۱۸۴
چاپ‌ها و ترجمه‌های کتاب.....	۱۸۶
گفتار دوازدهم: دیدگاه‌های ابوریحان در علوم طبیعی.....	۱۸۷
آثار بیرونی در زمینه آثار علوی.....	۱۸۷
پژوهش بیرونی درباره چگالی مطلق و نسبی.....	۱۸۹
برخی دیدگاه‌های بیرونی در الآثار الباقية.....	۱۹۱
گفتار سیزدهم: دیدگاه‌های بیرونی در تاریخ‌نگاری.....	۱۹۳
فهرست منابع و ماخذ.....	۲۰۱
نمایه عام.....	۲۱۵